ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ԼՐԱԳԻՐ
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

Տարեկան գին կանխիկ Ղուռուշ 100 ։
Այս Լրագիրը ամեն շաբաթ օրերը կը հրատարակուի ։
Պօլիսէն դուրս գացած Լրագիրներուն փօսթային ծախքը առնողին վրայ է ։
Իր չափին համար չուր մը հրատարակել ուզողը գիտի վճարէ տողին 40 փարայ։
Նորատիպ գրոց ծանուցումը ձրի է ։
Դուրսէն եկած նամակներուն փօսթային ծախքը խրկողը գիտի վճարէ ։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՊՕԼԻՍ 31 ՄԱՐՏ

— Երբեմն պէտք եղած տանը անվարժ (պաշը պօզուք) անուամբ զօրքեր գործ կ'ածուէին ։ Հիմա ասոնց ծառայութեան կերպը առաջնու պէս չըլլալով, և ուրիշ յատուկ կանոններու տակ մնելով, և թօշակ (մաղաֆէ) առնելով, իրենց զօրապետներ և հրամանատարներուն . ուստի անկէց ետքը որ զինուորական վարժութեան և կարգի մտած են, անվարժ և պաշը պօզուք անունները հիմակուան վիճակներնուն անվայել կոչմունքներ ըլլալով, Նէֆէրաթը Մէվլըքէ (թօշակաւոր զօրք) անունը մեծազօր տէրութեան բարձրագոյն խորհրդարանին ուելի պատշաճ տեսնուեցաւ . որ վեհափառ Թագաւորին առաջարկելով նորին հաճութիւնն ալ ընդունելէն ետքը յիշեալ անունը այս տեսակ զօրքերու յատկացեալ ըլլալը ամէնուն ծանուցէ ։

— Ըսուած պահէ . գլխուածով մը հրդեհ պատահելու ըլլայ նէ շուտով մը մարելու համար քանի մը յայտնի և պաշտպանողական անօրէնութիւններուն գործադրութիւնը պիտանի բաներէն ըլլալով, կայսերական հրամանաւ անկէց առաջ որոշեալ տեղեր և քանի մը պատշաճաւոր թաղեր նորէն ջրմուղ գործքեր (թուլումպաներ) յատկացընել և ասոնց ծառայող անձիններուն համբաւքը պիտանութեանը համեմատ չափին հասցընել որոշուած էր ։ Նոր նման քանի մը մեծամեծաց ապարանքներու համար ալ պատշաճ տեսնուած էր որ ջրմուղ և դոյլ (քօվա) պատրաստ կենայ . նմանապէս հասարակութեան տներն ու խանութներն ալ ջրոյ դոյլեր գտնուին . և ասոնց համար ամէնուն ծանուցանելու պէտք եղած պատուէրները 'ի գործ դրուած էին ։

Յիշեալ ապարանքները գտնուած ջրմուղները երբեմն արուեստին հմուտ մարդոց նայել և քննել չի տրուելուն համար շատերուն գործածութիւնը պակասաւոր եղեր է . և այս կարգադրութիւնը եղած ատենէն 'ի վեր ձեռքէ անցած և նորոգութեան տակ մտած չեն ։ Նաև քանի մը տեղեր . և յատկապէս խաներուն մէջ ջրմուղ բնաւ չի կայ, և շատ տուներու և խանութներու մէջ ջուրի դոյլ չկայ . ինչպէս որ հրդեհ եղած ատենները տեսնուած է ։ Սակայն այս կարգադրեալ բաներս լման գտնուին և աղէկ նայուած ըլլան նէ՝ յայտնի է որ հրդեհ եղած ատենը ըստ պատշաճի գործածուելով, Աստուծոյ օգնութեամբը հրդեհը շուտով մարելուն շատ մեծ օգուտներ ունի ։ Ուստի՝ ասանկ ապարանքներըը գտնուած ջրմուղները և դոյլերը երբեմն գործածութեան յարմարցընելու կերպով արուեստին հմուտ եղող մարդոց նայիլ տրուելուն . և մասնաւորաց տուները գտնուած դոյլերն ալ ըստ պիտանութեան շինել և նորոգել տրուելուն . և չի գտնուած տեղերն ալ պէտք եղածին չափ դոյլ 'ի նորոյ դրուելուն համար ստիպմունքթէ կողմէն խնդիր տրուած է . որպէս զի Ըսուած մի արասցէ . կրակ պատահելու ատենը ասոնք ամէնն ալ պատրաստ գտնուին ։ Ասն զի անկէց շատ աղէկութիւն և հասարակաց օգուտ կը ծագէ ։ Այս յայտարարութիւնս մեծազօր տէրութեան Թագվիմի վագայէ պաշտօնական լրագիրը հրատարակած ըլլալով՝ մենք ալ թարգմանաբար հոս դրինք ։

— Մեծազօր տէրութեան երկիրներուն կառավարութեան գրագրութենը գործը անկէց ետքը յատուկ անձանց պիտի յանձնուի, որ մեծազօր տէրութեան բարձրագոյն դրանը դիւաններուն մէկուն մէջ ծառայութիւն բրած ըլլան ։ Բայց ասմարակալը (տէֆթէրտարի) առանձնով եղող դրսի երկիրներուն գանձապետներէն զատ՝ տեղակալի և հաւաքիչի (մուհասըլի) հետ եղող գանձապետներուն (մալ միւտիրներուն) և եկամուտ բոլոր դրպրապետներուն (մալ պաշքեաթիպի) հետ տեղացիներուն այս գործոյս յարմարութիւն և բաւականութի ունեցող գրագիր չի գտնուած տեղերը՝ ասոնց պէտք եղած երկրորդական գրագիրներն ալ միայն մեծազօր տէրութեան եկամուտ դիւանին անանկ մարդոց մէջէն ընտրուին, որ հաշուեցուցակ բանելու և հաշիւ ընելու տեղեկութիւն ունենան ։ Այս բանիս համար եկամուտ դիւանին գործակալները (մուհասէպէճիները) ժողվուին . և խրկուելու յարմար տեսնուած անձինքներուն հմտութեանը վրայօք քննութիւն մը ըլլայ . ամեն մէկին այս բանիս վերաբերեալ ցուցակներ գրել տալով . և ան որ ընտրելագոյն ըլլայ նէ՝ պաշտօնը անոր տրուի ։ Նաև թէ որ քանի մը հոգի իրարու հաւասար ընտիր և այսպիսի գործոյ յարմար գտնուին նէ՝ անոնց անուանը վիճակ ձգուի . և վիճակը որի ելլէ նէ՝ անիկայ խրկուի ։ Նաև մինչև որ այն մարդը օրինաւոր պատճառ մը ցուցընելով չի հրաժարուի, կամ թէ յանցանքի մը չի բռնուի . և տեղւոյն կառավարութեան ժողովքէն ծանուցագիր (մազպաթա) ըլլալով գաւառին մայրաքաղաքին մէջ եղած ժողովքէն ալ չի ստուգուի նէ, ուրիշեալ երեք տարի պայմանաժամը չի լմնցած այն գրագիրը պաշտօնէն չի ձգուի և չի փոխուի . և դուրսէն այս բանիս հետամուտ եղող և միջնորդ ձգող ըլլայ ալ նէ՝ կարգադրութիւնը ասանկ է ըսելով այն խնդիրը չընդունուի ։ Այս բաներուս վրայօք հաստատուն կարգ և կանոն դրուելու համար մեծազօր տէրութեան բարձրագոյն խորհրդարանին որոշումը վեհափառ Թագաւորին առաջարկուեցաւ . և կայսերական բարձրահրաման հրովարտակով հաստատութիւն գտնելէն ետքը այս տեղս ալ հասարակաց ծանուցինք ։

— Իւսկիւպ նահանգին կուսակալ բարձրապատիւ Իսմայիլ փաշային՝ այս անգամ վեհափառ Թագաւորին կողմէն Մէճիտիյէի բարձր աստիճանի փառաւոր նշան մը շնորհեցաւ ։

— Արեւմտեան կամ Ափրիկէի Դարպլուս նահանգին կցորդ Ֆէզզան գաւառին կառավարութեան տեղակալ մեծապատիւ Հասան փաշային գովելի ընթացքը տեսնուելով՝ պատշաճ դատուեցաւ որ միր միրանըլըգ պատիւ, և նոյն պատուոյն յատուկ եղած պատուոյ նշանը իրեն շնորհ ըլլայ ։ Վեհափառ Թագաւորը կատարելապէս հաճելով՝ գործադրութեանը հրաման տուաւ ։

— Վիրան շէհիրի կառավարութէ տեղակալ և կայսերական պալատին ղափուճի պաշիլըգ աստիճանը ունեցող մեծարգոյ Հիւսէին Հիւսնի էֆէնտիին . և Սէլանիկ գաւառի կառավարութեան մեծ ժողովքին նախագահ եղող՝ եկամուտ գանձապետ (մալ միւտիրի) մեծարգոյ Հաճի Իսհաք էֆէնտիին երկրորդ կարգի պաշտօնականաց պատիւ տրուեցաւ ։

— Ապիտ պէկ էֆէնտիին կայսերական պալատան ղափուճի պաշիլըգ պատիւը տրուեցաւ ։

— Բիւրիւխղանի մեռնող կուսակալ Ասատ փաշային փեսայ մեծապատիւ Քենան պէկը կայսերական շնորհին արժանի անձ մը ըլլալով՝ Միր էլիվայի պատիւ և աստիճան առաւ ։

— Անատօլուի քննութեան պաշտօնով բարձրապատիւ Խալէթ փաշային ճէմազիլ էվվէլ ամսոյ 13 ին կիրակի օրը (մարտ 4), Այտընէն ելած և Մէնդէշէ գաւառին կողմերը գացած ըլլալուն լուրը այն կողմերէն եկած նամակներէն իմացուեցաւ ։

— Անցածները մէկ չարագործ մը բռնուեցաւ Գալաթիա ։ Դեկտեմբեր 13 ին գիշերը Պէյօղլուի Էէնի չէհիր թաղը սպաննուած գտնուեցաւ Ճաքօմօ Պաթթի անուն զուիցերցի փախստական մը, որ Ամերիկայի հովանաւորութեան տակը անցած էր, և Պէյօղլու Ֆիլէմէնկի դեսպանատան դրանն առաջը սովորաբար շագանակ (քէստանէ) կը ծախէր ։ Այն ատենէն ասիկայ սպաննողը կը փնտռէին . բայց նշան մըն ալ չի կար որ ըլլալը գիտնալու . կամ գոնէ որ տեղեր գտնուելիքը գուշակելու ։ Բայց շատ չանցաւ բաւական զօրաւոր կասկածներ երեւցան Քօրֆիքցի Անդրան Փռանսուա Ճաքօմէդդի անուն մէկի մը վրայօք, որ Փռանսըզի հպատակ էր ։ Անիկայ յունվարի առաջին օրերը բռնուեցաւ Փռանսըզի քօնսօլօսին մարդոցմէն . և քօնսօլօսին բանտը քանի մը տարիէ 'ի վեր այրած, և մինչև հիմա անանկ մնացած ըլլալով, մարդը ռուսաց դեսպանատան բանտը դրուեցաւ ։ Ամսոյն 9 ին քննութիւն և դատաստան ընելու համար Փռանսըզի քօնսօլօսին կանչըւելով, գործը լմննալէն ետքը նորէն նոյն բանտը խրկուեցաւ պէտք եղած զգուշութիւններովը ։ Բայց այս մարդըս շատ ուժով և արտաքոյ կարգի ճարպիկ ըլլալով, զինքը բանտը տանելու համար հետը դրուած երկու մարդոցը ձեռքէն փախչելուն ճարը գտաւ . և այն ատենէն ետքը որքան ջանք եղաւ ասիկայ ձեռք ձգելու նէ՝ օգուտ մը չըրաւ ։

Ժամանակ մը ետքը Փռանսըզի քօնսօլօսը լուր առաւ որ այս մարդըս Գալաթիա ճիզվիթներուն վանքը իրեն ապաւինելու տեղ ըրեր է ։ Շուտ մը դեսպանատունէն երկու գործակալ խրկուեցան . որոց ձեռքը այս մարդս բռնելու համար յայտնի խօսքով գրուած հրամանագիր կար . Գալաթիայի քաղաքական կառավարիչէն (վօյվօտայէն) ալ մարդ առին . յիշեալ վանքը մտան և փախստականը փնտռել սկսան ։ Բայց այս գործս ծանր վտանգ ունէր . որովհետև Ճաքօմէդդի զէնք ունէր . և միտքն ալ դրած էր մինչև ետքը զինքը պաշտպանելու ։

Հետաղօտութիւննին առջի բերանը պարապ ելլելու պէս երևցաւ . մինչև անգամ մօտերնին կարծեր ալ եկաւ թէ գուցէ քօնսօլօսին հասած լուրը սխալ եղած ըլլայ . որ կողմէ որ սկսան փնտռել նէ՝ Ճաքօմէդդի այն տեղուանքը չի գտան . և վանքէն դուրս ելլելու կը պատրաստուէին ։ Բայց քիչ մը ետքը ճիշդ լուր առին որ Ճաքօմէդդի նոյն տեղը մէկ ուրիշ սենեակի մէջ է ։ Ան ատենը պահապան զօրքը (քավասները) իրենց տեղը դարձած էին . ուստի հարկ եղաւ նորէն վօյվօտային ուրիշ զօրք ուզել ։ Հինգ քավասներէն վանքը եկան ։ Ճաքօմէդդի զգուշ կեցած էր . երբ որ զինքը բռնելու եկան՝ քիչ մը դէմ կենալէն ետքը պատուհանէն ինքզինքը երեք խաթ բարձրութենէն վար նետեց . գետնին վրայ շինուած շէնքի մը տանիքին վրայ ինկաւ . այն շէնքն ալ հին և խարխուլ ըլլալով՝ այս մարդս ծանրութեամբը վրան ինկալուն չի դիմանալով փլաւ . Ճաքօմէդդի գետինն ինկաւ . բայց վնաս մը չի կրեց ։ Անկէց ալ փախաւ . Թօփ Գրօպէյան ըսուած մարալետներուն կողմը անցաւ ։ Քավասները գիտնալով որ անկէց դուրս չի կրնար փախչիլ . որովհետև չորս կողմէն բարձր պատերով

գոցուած է, հոն փնտռելու սկսան. և վերջապէս ձեռք ձգեցին։ Այն սենեակին մէջ՝ ուրկէց որ զէնքը վար նետեց ու փախաւ. չէլէ՛ պսակ մը գտան. մարապետներուն կողմը գտնըւած սենեակին մէջն ալ լեցուն ատրճանակ (փիշտօվ) մը գտան։ Պինտ առաջ բռնելու ատեննին զէնքը պաշտպանելու համար ձեռքը մէկ դաշոյն (խանչէր) մը ունէր. անիկայ չի կըրցան առնել։ Ճաքօմէդդի՝ Փանըլըն Վըլէտ շոգենաւուն մէջ դրին, որ Կոստանդնուպօլսոյ առաջը կը կենայ. և դատաստանական քննութիւնը կ՚ընեն։

— Մեծազօր տէրութեան երկիրներէն Լօնտրայի հանդէսին խրկուելու համար ժողված և Բէճարէբիանէն դըրուած բաները տեսնելու՝ բազմաթիւ բան հասկըցող եւրոպացիք գացին. և թէ բնական թէ արուեստական բաները տեսնելով վկայեցին միաբան, որ մէջերնին խիստ շատ բան կայ որ Եւրոպայի տէրութեանց ամեն կողմերէն այն հանդէսին գացողներուն շատ ընդունելի և հաճոյ պիտի ըլլայ իբրեւ չի տեսնուած բան։

Եւ խրկուելու համար ժողված բաներն ասոնք են։ Տեսակ տեսակ հանքային և բնական նիւթերէն և բուսականներէն և կենդանիներէն ամեն մէկէն օրինակի համար մէկ մէկ հատ. և ասոնցմէ զատ արուեստական բաներ ալ կան. ինչպէս, մեծազօր տէրութե չուխայի գործարանը բանուած և Եւրոպայի պինտ երեւելի գործարաններէն ելածին հաւասար աղէկութիւն ունեցող չուխաներ. մեծազօր տէրութեան ֆէսի գործարանը շինուած ընտիր և պատուական ֆէս. և ուրիշ գործարաններէն ելած տեսակ տեսակ գեղեցիկ և ճարտարաշէն բեհեզներ (խումաշ) գրեթէ ամէնն ալ մետաքսէ շինուած։ Սայտայէն եկած բամբակէ և մանածէ շինուած ձեռագործներ. Պէրութէն և Լիբանանէն բամբակէ և արծաթ թելէ շինուած դաստառներ. Հալէպէն և Շամէն մետաքսահիւս կերպասներ և ոսկեթել և արծաթաթել շինուած թիկնոցներ (մէշլահ), և արծաթ ապարանջաններ (պիլէզիկ). արեւմտեան կամ Ափրիկէի Դարապըլուսէն տեսակ տեսակ աղէկ բանուած բեհեզներ և մանր գորգ (սէճճատէ) և տեսակ տեսակ բանուած սեկ (սախդեան). Իզմիրէն և Այտընէն բամբակէ և քթանէ կտաւեղէններ և կարպետ (խալի) և թուղթ. և Պըրուսայու բազմատեսակ ոսկեթելծաղկանկար բեհեզներ (սէլիմիէ). և պատուական կարպետ և անձեռոց (բէշկիր) և թաշկինակ (խավլու), և մետաքսեայ արուեստաշէն գործածներ։ Էնկիւրիէն շալ և սօֆ, և այծու մազէ շինուած ուրիշ բաներ։ Բօնիայէն տեսակ տեսակ կարպետներ և մուշտակներ։ Իզնիմիտի գործարաններէն չուխա և մետաքսեայ ձեռագործներ։ Ատանայէն կարպետ և թաղիք (քէչէ). Բըպըըզէն շապիկցու. Կիրիտէն մետաքսով և ոսկի և արծաթ թելերով բանուած կօշիկ (չիզմէ). և օճառ (սապոն) և իւղ և հրացան (թիւֆէնկ) և ատրճանակ (բիշդօվ)։ Դըրապզոնէն քըթանէ և բամբակէ խառըն գործուած կտաւեղէն. և մանածէ խայտ կերպաս (իբլիկ ալաճա). և արծաթէ և ոսկիէ շինուած ապարանջան. և պղինձէ և արոյրէ (թուճէ) շինուած սկաւառակներ (սահան). և Բաղտատէն տեսակ տեսակ պըղինձէ շինուած ձեռակերտներ։ Եւ Իսկիւպէն և Բալքան տեղէնէն և Բէրղէրէնէն աղուոր և վարպետաշէն զէնքեր. ճէճանէ ըռուած բի-ֆէնկներ։ Եանեայէն և Շքօտրայէն անհամեմատ հարուստ զարդերով շինուած հագուստներ. և զէնք և սեկ և կլապտան և ոսկի։ Սէլանիկէն բամբակ և բամբակէ գործուած բաղնիքի լաթեր. և ոչճճապէ և մշկահոտ օճառ (միսք սապունու). և մետաքսեայ շապիկցուներ։ Դըրբնէէն մանած կտաւներ և խայտ կերպասներ, Ֆիլիպէէն աբա և իհրամ. Մանաստըրէն թաղիք և արծաթէ շինուած զարֆ և ուրիշ անօթներ. Նիշէն մետաքսեայ կլապտանով բանուածքներ։ Ամասիայէն և Գօզուքէն և Թօքատէն և այն կողմերէն եկած տեսակ տեսակ կերպասներ. և մեծազօր տէրութեան ուրիշ երկիրներէն բերել տրուած անուշահոտ իւղեր և ոգիքներ. և մէքարչի ելեքտրեայ բերաննոցներ (քէհրիպար չուպուք թաքըմը), և արծաթ քանդակներով և ուրիշ արուեստներով շինուած նարկիլէ և տեսակ տեսակ ճը-ճէներ, և թամբի կազմած (էյէր թաքըմը). յիշատակելու արժանի թամբի ծածկեր (զաշիէ կամ հաշա). պաղը. ապանօս. անպէր. ծօ-ծօ. հնդկային ընկուզի կեղեւ (նարճիլ) և ուրիշ ասոնց պէս նիւթերէ շինուած համրիչներ (թէսպիհ), և ուրիշ շատ բաներ. որ ամէնն ալ Լօնտրայի հանդիսարանը ինչպէս պիտի դրուին նէ՝ անոր նմանելու մօտ կերպով մը վաճառականութեան խորհըրդանոցը շարուած են. ինչպէս կը պատմէ սաճկական Ճէրիտէի հավատիս լըրագիրը։

Պրուսայու մետաքսները և մետաքսեայ կերպասները յատկապէս յիշեցընել կ՚ուզեմք լրագրոյս ընթերցողացը. մէկ մը որ՝ լրագրոյս հրատարակչին քաղաքակցացը ճարտարութիւնը կը յայտնէ. որ այս բաներս բանողները ըստ մեծի մասին հայ են. և երկրորդ՝ որ մետաքսի հիմակուան ատրիճանի աղէկութիւնը. որով Լօնտրայի հանդէսին խրկուելու արժանի սեպուած է. և արդէն պրուսացւոց և շրջակայ գիւղացւոց ալ շահու մեծ դըռներուն մէկն է, Ճէզայիրլեան մեծահամբաւ պերճաշուք Մկրտիչ ամիրային յատուկ հոգողութեամբը և խնամոցը պտուղն է։ Առաջ բոժոժներէն (խօզաներէն) մետաքս քաշել հանելը դժուարին մէկ գործողութիւն մը ըլլալէն զատ՝ մետաքսին թելերն ալ անհաւասար հաստութիւն կ՚ունենային. Նոր մեքենայներ հնարուեցաւ. և վերոյիշեալ պերճաշուք իշխանը ասոնց վրայ յատուկ գործակալներ յատկացընելով. անանկ կատարելութե մը հասցուց որ Ֆռանսայի Լիոն քաղաքին, և Իտալիայի Լօմպարտիա գաւառին մետաքսներուն կը հաւասարին միօրինակ հարթութեամբը. իսկ ուրիշ բնական յատկութիւններովը, կակղութեամբ, փայլունութեամբ, եւայլն, ասոնցմէ ալ վեր են։ Պերճաշուք իշխանիս այս բանիս վրայ ունեցած յատուկ հոգողութիւնը միայն պրուսացւոց ապրուստին դիւրութիւն և առատութիւն չի պատճառեց. մեծազօր տէրութեան երկիրներէն ասանկ երեւելի հանդէսի մը խրկուելու արժանաւոր բան ալ ելլեցընելով՝ մեծազօր տէրութեան երկիրներուն բնակչաց ինքնավարժ ճարտարութիւնը որ արդէն շատ բաներու մէջ արժանապէս հռչակեալ էր, այս կողմէն ալ հռչակելուն պատճառ եղաւ։ Պերճաշուք իշխանիս տեսչութեը տակը եղած գործարանէն գացած ինչքերուն անունը գրուած՝ հանդիսարանին մէջ տեսնուիլը չէ թէ իր անունը փառք է, այլ բոլոր ազգին ալ փառաւորութիւնը կ՚ելլեցունէ. տեսնողները կը ստիպուին այս իշխանիս պատճառովը հայոց ճարտարութիւնը առաւել եւս գովելու։

— Յունաց տէրութեան հպատակներէն Ագամադի Բուշէն անուն նաւապետը իրեն 6000 քիլէնոց պրիք նաւը հեծած՝ նաւը պարապ ըլլալով անցածները Կոստանդնուպօլիսէն Դաշխեդ կղզին երթալն իբէն ըիդ [illegible] ըսուած հրուանդանին մօտերը [illegible] անունով ճանչցուած քարին վրայ կը նստի։ Նաւը կը վտանգի և կ՚ընկղմի. բայց նաւապետը եօթն նաւաստիներովը կը յաջողին ցամաքն ելլելու. և նաւուն ալ բոլոր հանդերձանքը կ՚ազատեն։

— Զանաք քալէէն կը գրեն փետրուար 27ին։ Ուրբաթ գիշեր հարաւային հովը սաստկութեամբ փչելով, ինկիլիզի ճէնկ ըսուած պրիք նաւը, որ 335 թօն բեռ կը տանէր, և Աւէթըրֆըրտէն կուգար, Զանաք քալէի նեղուցին մեծ բերդին առաջները ցամաքը նստաւ։ Շատ աշխատելով հազիւ թէ երեկ (փետրվար 26, երկուշաբթի) կըցան ծովուն մէջ քաշեցունել։ Նաւուն բեռներն ալ խիճը (սաֆռան) ալ առաջկուց պարպած էին։

Նոյն գիշերը օսմանեան մեծազօր տէրութեան դրօշակով մէկ [illegible] նաւ մը ցորենով լեցուն՝ նոյն նեղուցին ռումելիի կողմի ցամաքը զարկաւ և կտոր կտոր եղաւ։ Մէջի մարդիկը ամէնքն ալ ազատեցան. խել մըն ալ նաւուն մէջի ապրանքէն կըցան ազատել. բայց ազատածնին ալ բանի չի գալու կերպով աւրուած է։

Ամսոյս 25ին առաւօտուն Զանաք քալէ մէկ բան մը պատահեցաւ որ տեղացիք շատ ժամանակէ 'ի վեր տեսած չէին. բայց հասարակաց ապահովութեը համար հարկ է որ ասանկ տեսարաններ ատեն ատեն նորոգուին. որպէս զի չարագործներուն սիրտը փըլկարար երկիւղ մը մտնէ, և հասարակութիւնը անոնց երեսէն քաշած վնասներէն ազատ ըլլայ։

Քանի մը ամիս առաջ մէկ արապ մը՝ իրեն կրօնակիցներէն և տաճկաց եօրիւկ ըսուած ցեղէն մարդ մը ըսպաններ էր. և ոստիկանութիւնը իմանալով արապը ձեռք ձգեր և բանտը դրեր էր։ Ասոր համար մահուան վճիռ տրուեցաւ. և կիրակի օրը կէս օրէն առաջ գլխատման տեղը տարին. դահիճը դանակով մէկ անգամ զարնելով գլուխը գետինը ձգեց։ Քանի մը ժամ ետքը մարմինը անկէց վերցուցին և տարին թաղեցին։

— Նիկէր անուն անուանի ծովասպատակը (քուռսան) որ Շիրա կղզիին կողմերը ապստամբած էր, անցածները այն կողմերէն առեր քալեր է. և Սուսամ և Սաքըզ կղզիներուն կողմերը եկեր է։

— Իզմիրու աւազակները չի կրնալով հանդարտ կենալ՝ աստիս անդին աւազակութիւն և յափշտակութիւն ընելնին. և բռնուելով իրենց արժանացած պատիժը գտնելնին անկէց առաջ պատմուած է։ Այս մօտերս յիշեալ գողերէն տասն հոգի Մէնէմէն մէկ ագարակ (չիֆթլիկ) մը մտնելով գողութիւն և աւազակութիւն և ուրիշ չարութիւններ ընելու համարձակեր էին։ Բայց պահապան զօրքը (զապթիէ քավասը) հասնելով շուտ մը ասոնցմէ հինգը կը բռնեն կը կապեն։ Ասոնց երկուքը քէֆալոնիացի, երկուքը խըռւաթ, և միայն մէկը մեծազօր տէրութեան հպատակ է եղեր։

— Արապխստանի կայսերական բանակին բժիշկներէն Մուսուլ բնակող Պ. Ճիօվաննին գործով մը տեղ մը գացած ըլլալով կինը Մուսուլ կը ձըգէ։ Ասոր տանը մէջ ռէպիւլ ախըր ամսոյ 16ին (փետրվար 5) գիշերը գողեր մըտնելով 60,000 ղուռուշ առձեռն դրամ և 20 կամ 30,000 ղուռուշնոց ալ ուրիշ ինչք ու տան կարասիք գողցեր են։ Այս բանս կառավարութեան կողմէն իմացուելով, շուտ մը որի վրայ որ կարծիք ըլլուեցաւ նէ բռնեցին, և մեծապատիւ կառավարչին արթուն ըզգուշաւորութեամբը ասոնք ղուցել տալու անանկ անուշ և վարպետ եղանակ մը բռնուեցաւ որ հարցուածէն աւելի տեղեկութիւն ալ առնըւեցաւ։ Ասոնք եօթն հոգի են եղեր. մէկը տանը վրայէն ներս մտնելու ճամբայ գտնելով ներսէն դուռը բացեր է. և միացած ընկերները ներս առեր է։ Ասոնց մէկը կնոջը բերանը բռներ է որ ձայն չի հանէ. մէկալները վերոյիշեալ ստակն ու ինչքը առեր դուրս ելեր են. և քաղաքին մօտերը մէկ տեղ մը թաղեր են։ Մեծապատիւ կառավարիչը այս իմանալէն ետքը անձամբ ծպտեալ կերպարանքով (թէպտիլ) ասոնց նշանակած տեղը կ՚երթայ. թաղուած բաները ամբողջ կը գտնէ տիրոջը կուտայ։

— Արշալոյս արարատեան պատուական լրագիրը Հալէպէն փետրվար 17ին գրուած նամակէ մը հետեւեալ լուրերը կուտայ։

« Յայտնի է որ Հալէպու մէջ պատահած վերջի արիւնահեղ խռովութեանց գլխաւորներէն քսան և երեսուն հոգի Կոստանդնուպօլիս յուղարկուեցան անցեալները։ Այս յանցաւորները յատուկ շոգենաւով մը Իսքէնտէրուն հասան մօտերս. ուր յուղարկուեցան նաև այս տեղի բանտարկուած խռովարարները. որոց թիւը վեց հարիւրի չափ էր. և ասոնց ամէնքը շղթայակապ շոգենաւը դրուեցան և կայսերական հրամանաց համեմատ Կիպրոս կղզին փոխադրեցան։ Հալէպի և անոր վիճակաց խաղաղասէր ամեն բնակիչները միշտ օրհնող են օսմանեան հայրական կառավարութեանը, որ խռովարարները այս կերպիւ պատժելով և հեռացընելով՝ հանդարտութիւնը և բարեկարգութիւնը հաստատեց այս կողմերը։

» Հալէպու զինուորագրութիւնը վերջացաւ. ուստի այժմ շրջակայ քաղաքաց և գիւղորէից մէջ սկսան գըրուիլ ըստ նոր կարգադրութեան։ Հալէպէն առնուած զինուորաց թիւը երկու հարիւր ութ հոգի է. իսկ ազգային զօրք (րէտիֆ) գրուողաց թիւը երկու հէը հինգ հարիւրի չափ եղաւ։

» Բաղաքիս առեւտուրը, գոհութիւն Աստուծոյ, առաջի աստիճանին հասնելու վրայ է. քանզի սկսան վաճառականներ գալ դրսէն. նմանապէս Եւրոպայէն ալ ապրանք կուգայ։ Այս տարի բաւական անձրեւ գալուն պատճառաւ կը յուսացուի թէ արմտեաց հունձերը առատ պիտի ըլլան »։

— Նոյն արշալոյս լրագիրը Պէրութէն մարտի 6ին գրուած այս լուրս կուտայ։ « Հանդարտութիւնը կը շարունակուի բոլոր ասորեաց մէջ։ Կրօնական ծանր դէպք մը պատահեցաւ մօտ օրերս. որուն պատճառաւ հռոմէադաւան ժողովրդոց մէջ մեծ խռովութիւն մը գրգռուեցաւ։ Գերապայծառ Մաքսիմոս հռոմէական յոյն Պատրիարքին, և Պէրութի նմանապէս յոյն եպիսկոպոսին մէջ վէճ մը ծագելով այս վերջնոյն թեմական կառավարութեան սահմանին վրայօք, խնդիրը երկու կողմէն Հռոմի գահին գրուեցաւ։ Պապը իւր առաքելական փոխանորդին միջոցաւ որ յասորիս, վճռեց թէ եպիսկոպոսը իրաւունք ունի։ Այս վճիռը իմացուելուն պէս Պատրիարքին կուսակիցները սկսան աղերսագիր մը պատրաստել բազմաթիւ ստորագրութ, որ Հռոմ պիտի յուղարկուի։ Այս աղերսագրոյն ստորագրողները՝ թէպէտ և Հռոմի գահին ունեցած իրենց հըպատակութիւնը կը ծանուցանեն, բայց միանգամայն յայտնապէս կ՚ըսեն թէ առաքելական փոխանորդին միջոցաւ իրենց եկած և գալու հրամանները չեն ուզեր ճանչել »։

Թէպէտ ասանկ բաներու անտարբեր եմք. բայց վերջին պայմանին խելքերնիս չի հասնիր։ Ասանկ բան մըն է. որպէս թէ մէկը ըսէ. վեհափառ

կայսեր ամէն հրամանին հնազանդ եմ. բայց հրովարտակը այս ինչ մարդուն ձեռօքը գայ նէ չեմ ընդունիր ։ Ասիկայ քաղաքավարական ձեւով մը՝ Թագաւորը իր հրամանին հնազանդեցընելու աշխատիլ կ'երեւի ։

— Նոյն լրագիրը Եգիպտոսէն մարտի մէկին գրուած նամակէ մը յետագայ լուրերը կ'առնէ ։

" Բարձրապատիւ Սայտ փաշան կը շարունակէ իւր հայրական խնամքը երկրագործաց դասուն վիճակը լաւացընելու համար . և այս օրերս արտաքին գործոց պաշտօնեայ վսեմափայլ Ստեփան պէյին միջոցաւ իմաց տուաւ ամէն հիւպատոսաց թէ նոր կարգադրութիւն մը հաստատուած է կալուածոց տերանց և վարձքով կալուած բռնողաց համար ինչ աղէկ կ'ուզէ թող ընեն ։ Այս կարգադրութեամբ արգիլեալ է ծանր աշխատանաց տակ դընել, այսինքն ջրանք փորելու, ծովու և գետոց թումբ շինելու, և ուրիշ վտանգաւոր գործոց աշխատեցընել ծերունի անձինքը՝ որոց տարիքը եօթանասունէն աւելի է . և նորահաս տղայքը՝ որոնք ութը տարին չեն լըմնցուցած . նմանապէս յղի կանայք և անոնք որ կաթնակեր երախայք ունին ։ Կուսակալները և իրենց տեղակալները կը պարտաւորին ճշդիւ 'ի գործ դնել տալ այս նոր կարգադրութիւնը, և օրինազանցները խստութբ պիտի պատժուին ։ Կառավարութիւնը ուրիշ հրամանագիր մըն ալ հանեց . որով ֆէրտէ ըսուած անձնական տուրքը բոլորովին կը ջնջէ Աղէքսանդրիոյ մէջ . ուր 'ի սկզբան չափաւորած էր զայն քիչ մը ։ Այս հրամանագիրը եղած օրը մեծ ուրախութիւն և առնախմբութիւն բերին . և գիշերը փառաւոր ճրագալուցութիւն եղաւ ։

" Այլ և կը հաստատեն թէ բարձրապատիւ փաշան որոշեր է երկաթուղի մը շինել տալ Աղէքսանդրիայէն մինչեւ 'ի Գահիրէ ։ Միստր Ստէֆընսըն անգղիացի ճարտարապետին բրած յատակագրոյն և հաշուից համեմատ՝ մէկ միլեօն կամ մէկ միլեօն երկու հարիւր հազար լիրա ստեռլինա ծախք պիտի երթայ ։

— Փռանսըզի պրէս օրագիրը հետեւեալ յօդուածը կը պարունակէ ։

" Փռանսըզ տէրութեան կողմէն Եգիպտոս կեցող հիւպատոսը Պ. Տըլըսօռ՝ Փռանսայի արտաքին գործոց տեսուչ նախարարին այս նամակս է գրած վերին Եգիպտոսի երկիրը գըտնուած ծծումբի հանքին վրայ ։

" Քանի մը ամիս կայ, իմացեր էի որ վերին Եգիպտոսի մէջ Քէնէ քաղաքին ու կարմիր ծովուն միջոցը պէր էլ ճէֆինէ ըսուած տեղը ծծումբի (քիւքիւրտի) առատ հանք մը կայ եղեր . և կառավարութիւնը այս հանքս բանեցընելը մէկ սիչիլիացիի մը յանձներ է . որովհետեւ հանքը գտնողն ալ անիկայ է եղեր ։ Բայց որովհետեւ այն ատենը հանքին հարստութեանը և ելած բերքին որպիսութեանը վրայօք պէտք եղած տեղեկութիւնները չունէինք, պէտք եղաւ սպասել որ անհակառակելի բաներ տեսնելով կարող ըլլամ իմ կարծիքս ասոր վրայօք հաստատել ։

" Էտքը յանձնառու եղող անձը իրեն յանձն եղած բանը 'ի գործ դնել սկըսելով, միտք հանգչեցընող և անյուսալի բաներ ելան անանկ որ՝ հիմա կառավարութիւնը կը խորհի յիշեալ սիչիլիացիին տուած արտօնութիւնները ետ առնել, և հանքը իր հաշուին բանեցընել ։

" Աստի հաւանական է որ շատ ժամանակ չանցած՝ կառավարութիւնը իրեն համար և աւելի ընդարձակ դըրութեամբ մը պիտի բանեցընէ այս օգտակար նոր գիւտը . և կարող պիտի ըլլայ մօտերս շատկէկ ծծումբ ծախու հանելու ։ Գուցէ Սիչիլիայի ծըծումբ ծախող ընկերութիւններուն տուած գնէն ալ վար գնով տալու կարող ըլլայ . որովհետեւ այս երկիրս բանողներուն օրական վարձքը արտաքոյ կարգի աժան է ։

" Պատիւ կը համարիմ ինձ՝ Տէր նախարար, ներկայ սուրհանդակիս ձեռօքը ձեզի մէկ երկու կտոր խրկել այս ծծումբին թէ չի զտածէն և թէ զտածէն իբրեւ օրինակ . որ Պ. Թէռուանօվա սիչիլիացիին հանել տուածներէն են . և գինը՝ պէր էլ ճէֆինէին կարմիր ծովուն ծովեզերքը յանձնելու պայմանաւ, մէկ քինթալը 2 փռանքէն եւ վեր չէ . (մէկ խանթարը 9 ղուռուշ) ։

" Սիրելի է ինձ կարծելը, Տէր նախարար, որ այս ծծումբի հանքին բանիլը նոր դուռ մը պիտի բանայ Փըռանսըզի նաւարկութեան և վաճառականութեան շահաւորութեանը ։ Այս յուսովս է որ շատ ուրախութբ ներկայ գրովս այս լուրը Ձեզի կը հաղորդեմ ։

— Ռումէլիի կայսերական բանակին թնդանօթաձիգ զօրաց գնդապետ մեծապատիւ Պէսիմ փաշայն անցածները Ռումէլիի գաւառին ընդհանուր կառավարիչ (մութասարրըֆ) ըլլալով՝ անոր տեղը նոյն թնդանօթաձիգ զօրաց միր ալայ Նէճա պէկը գնդապետ (միրի լիվա) եղաւ . չէ թէ միայն կարգը անոր ըլլալուն համար . այլ և առաւելապէս իր անձնական քաջութեանը և ճարտարութեանը համար ։ Նոյն կայսերական Թիկնապահ (աքէրի խասսէ) զօրաց բանակին թնդանօթաձիգ զօրաց զօրապետի տեղակալ (թօփճուքայմաքամը) Ապտուլլահ պէկը՝ պաշտօնի յիշեալ փոփոխութիւնները եղած ժամանակը գործով մը Պօսնայի կողմերը գտնուելով, և թնդանօթ գործածելու արուեստին հմուտ ըլլալը վկայեալ ըլլալով . և Պօսնայի մէջ ալ աղէկ ծառայութիւն բրած ըլլալով՝ Նէճա պէկին տեղը ասիկայ միր ալայ եղաւ . և ասկէց մնացած կայսերական բանակին թնդանօթաձիգ զօրաց տեղակալութեան պաշտօնը՝ կայսերական թիկնապահ բանակին թնդանօթաձիգ զօրաց հինգերորդ խմբին զօրավար (պէշինճի թապուր պինպաշըսը) Ապտիւլ Հալիմ աղային տրուեցաւ ։

Պօսնայի ապստամբներուն դէմ եղած կռիւներուն մէջ քաջութիւն ցըցունող շատ զօրավարներու ալ յատուկ պատիւներ տրուեցան և աստիճանին վերագոյն աստիճանի փոխուեցան ։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՆԳՂԻԱ ։ Ափրիկէի Բարեյուսոյ հրուանդանին ցամաքը բնակող Քաֆր ըսուած ազգը առաջկուց 'ի վեր ինկլիզներուն ծուռ կընայէին ալնէ՝ էփ աղէկ ժամանակ է անանկ հանդարտած էին, և ինկլիզներուն վնաս հասցունելէն անանկ ետ կեցած էին որ ինկլիզը վտանգ մը չի տեսնելով այն տեղի զօրքը քիչցուց ։ Քաֆրերը ասիկայ աղէկ պատեհութիւն մը բռնելով՝ և պատերազմի բաւական վարժութի ալ ստացած ըլլալով, դեկտ. 24ին յանկարծ ինկլիզի զօրացը վրայ վազեցին և քանի մը հոգի սպաննեցին ։ Յաջորդ օրը երեք գիւղ կոխեցին և 70 հոգի մեռցուցին . 29ին մէկ հազարապետ մը զարկին փախցուցին . գաւառին կուսակալը պաշարեցին . բայց ասիկայ մէկ կերպով մը մէջերնուն ելաւ փախաւ ։ Հիմակու հոն գտնուած ինկլիզ զօրքը 2000 հոգի հազիւ ըլլալով շատ դժուար է որ քաֆրներուն յաղթեն . որոնց միտքը ինչ և իցէ կերպով ինկլիզները հատցունել է . ուստի ինկլիզները հոն ծանր վտանգի մէջ են ։ Տեղը Ինկիլթէռայէն հեռու ըլլալով՝ մինչեւ որ անկէց քաֆրերուն վրայ զօրք խրկուի նէ ժամանակ կ'անցնի . քաֆրերը հոն բան կը տեսնեն ։ Լօնտրա ատենակալաց ժողովքին մէջ մարտի 6ին ասոր վրայ խօսք եղաւ . և գաղթանականութեանց տեսուչը խմացուց ժողովականներուն որ կարեւոր անօրէնութիւնները եղած են ։

ԱԶԳԱՅԻՆ

Յայտնի է որ Ազգիս սուրբ Փրկչի վանից մէջ որբ և անտերունչ տղայոց համար վարժարան հաստատուած է զանոնք ուսմամբ կրթելու, և բարոյականին ուղղելու, որ ժամանակին բարի և առաքինի մարդիկներ ըլլալով՝ ազգասիրութեան և ուսումնասիրութեան ալ ջանացող ըլլան . այսու ամենայնիւ անոնց մտմտական պիտոյքը թէպէտ ազգը կը հոգայ՝ մինչեւ որ կատարելութեան աստիճանին հասնին . բայց անկէ ետեւ իրենք իրենց գլխուն վաստակ ընելու համար ձեռագործական արուեստ մը գիտնալնին հարկաւոր էր, վասնորոյ ազգը մասնաւոր քօմիսիօնով մը օգտակար անօրէնութիւն բրաւ՝ քանի մը տեսակ արուեստներ հաստատել նոյն վանքին մէջ . և ազգային գերագոյն ժողովոյն հաճութեամբ 'ի գործ դրուեցաւ, այժմէն մէկ ամիս կայ որ սկսուեցաւ դերձակութիւն՝ և կերպ կերպ ոտնամաններ (քունտրա, լափչին) շինելու արուեստը . այս գործը յառաջադիմութեան նշանները ցոյց տուաւ, և այն աշակերտեալ տղայոց առաջին ձեռագործը ըլլալով հարիւր ջուխտէն աւելի ոտնաման շինուեցաւ, որոյ վրայ ազգիս ժողովական յարգելիները յատկապէս ամսոյս 18ին այցելութեան երթալով ազգային հիւանդանոցը, դիտեցին նոր շինուածները, և շատ ուրախ եղան . այն նորուս տղայոց շինած քունտրա և լափչիններէն մէկ մէկ ջուխտ մեծապատիւ ամիրայից տեսնելու համար պիտի խրկուի, որոնց մարդասէր խնամքովը այն տղայքները հոն պաշտպանուեցան և միխթարուեցան, այսուհետեւ մեծ յոյս կայ որ տղոց արհեստներուն յառաջացմանը բաղձալով մասնաւորապէս խնամք պիտի ընէ, շինուած ոտնամանները փայլելով, որչափ որ կարելի է . և այս առիթով խել մը անգործ մնալիք տղաքներ, մէկ մէկ արուեստաւոր պիտի ըլլան, և բարեմաղթու ազգասիրամ ամիրայից և բարեջան հոգաբարձուաց ։

— Պետրբուրգէն լուր առինք, որ Լազարեանց վեհանձնեայ իշխանքը՝ որ միշտ ազգին բարերարութիւն ընելու կերպ կը մտածեն որ բրած աղէկութիւններն ալ արդիւնաւոր ըլլայ, մինչեւ հիմա բրածներնուն վրայ նոր բարերարութիւն մըն ալ աւելցուցին ։ Մօսքա քաղաքի հռչակաւոր ճեմարանը ասոնց հիմնարկութիւնը ըլլալը յայտնի է նոյն ճեմարանին անունէն ալ՝ որ Լազարեանց կ'ըսուի ։ Հիմա խորհեցան նոյն ճեմարանին կցորդ կրթանոց մըն ալ շինել . ուր տեղ 12 տղայք յիշեալ ազնուափայլ վեհանձնեայ իշխանաց ծախքովը սկզբնական գիտելիքները պիտի սորվին . և անկէց ետքը յիշեալ ճեմարանը պիտի մտնեն . որով այս նոր հիմնել դպրատունը ճեմարանին ծաղկոցի պէս բան մը պիտի ըլլայ ։ Անանկ գործ մըն է այս, որ բարեսիրութեան հետ հանճար ալ կ'երեւի ։ Ամէն տղայ ճեմարան մտնելու բաւականութիւն չունենար . այս կրթանոցը ճեմարանին ընկեր ըլլալով աւելի կը ծաւալէ գիտութիւնը ազգին մէջ . վասն զի հոս կարդացող տղայքը ճեմարանին բաւականութիւն մը չի ցըցունեն ալ նէ՝ գոնէ բաւական բան սորված կ'ըլլան ։ Լազարեանց անունը տանիկ բաներով համբաւուած է . և օրհնաբան շատ ունի . նոյն իսկ բարերարութիւններին թէ և մարդոցմէ չի ճանչցուի, (որ անհնար բան է), Աստուածային օրհնութիւնը ինքնին վրան կը բերէ ։ Աւելի մեծ կ'ըլլայ ասոնցմով եղած ազգին աղէկութիւնը, թէ որ ասոնց օրինակը ուրիշ երկիրներ ալ ասոնց նմանողներ յարուցանէ . բայց տակաւին տանիկ նախանձը շատերուն անծանօթ է . որ նախանձուն պարսաւելի տեսակովը իրենց ալ վնաս կը բերեն, ուրիշին ալ ։ Երկիրներ կայ որ, թէպէտ բազմաթիւ հայազգի բնակիչներ կը պարունակէ, բայց տակաւին լսած չեմք թէ դպրատուն ունի ։ Ասանկները մեղադրութեան արժանի են նէ՝ ինչ ըսեմք հիմնած և կարգի կանոնի տակ մտած և պտուղ հասցուցած դըպրատունները անխնամ ձգողներուն ։ Աղօթեմք որ Լազարեան վեհանձնեայ իշխանաց նման սիրտ ունեցող մարդիկ շատցընէ ազգին մէջը . սիրտերնին ասոնց պէս ըլլալէն ետքը ամէն բան կը յաջողի ։

— Ռուսաց տէրութեան կողմէն Էրզրումի հիւպատոսին առաջին թարգման վսեմափայլ Մահտեսի Յարութիւն աղայն Խաղէզեան իրեն հաւատարմութեամբը և խոհեմութեամբը օսմանեան մեծազօր տէրութիւնը իրմէ գոհ ընելուն համար, իրեն մէկ փառաւոր ականակուռ նշան մը շնորհուեցաւ մեծազօր տէրութեան բարձրագոյն դրանը կողմանէ ։

ՀԻՆ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆՔ

Մեկնութիւն Մատթէի . բոլոր գիր ընտիր . սկսեալ 'ի Ներսիսէ Շնորհալւոյ և հասեալ մինչեւ ցայն տեղի որ սկսանի, " Ճրագ մարմնոյ ակն է ” ։ գրէ . " Զհեզահոգի և զանյաղթ փիլիսոփայն և զմեծ հռետորն Յովհաննէս Որոտնեցի, որ զսուրբ Մատթէոսի մեկնեալ շնորհեաց բանասիրաց մանկանց Սիոնի, յիշեսջիք 'ի Տէր . ընդ նմին և զստացող Աստուածաշունչ սուրբ մատենիս . զարի և զքաջ հռետորն զհեզահոգի ամենայն առաքինութեամբ զարդարեալն զՅովհաննէս զորհի և զմեծ րաբունին ըզ Համշէնեցին ազաչեմ յիշել 'ի Տէր . և զգըծող սմին [illegible] զաշակերտն իւր զՄովսէս աբեղայն առնել արժանի յիշման ։ Ի թուին ՋԻԵ (Քրիստոսի 1476) ։ Այս կարճ յիշատակարանէս ետքը մեկնութիւնը կը շարունակէ մինչեւ մեկնութեան այն խօսքը կը հասնի . " Եւ մի դատապարտեսջիք, ճաշակեսջիք . յորմէ օտարասջիք հեռութեամբս իբր անդամք նեխեալ և տիկ պատառատուն հնացեալ չարութեամբ ”. որ է սուրբ աւետարանին զմեկնայն տունը մինչեւ 'ի կատարած աշխարհի խօսքին մեկնութեան կարգը . անկէց անդին թուղթ պակաս է ։ Ետքէն ուրիշ ձեռքով գրուած յիշատակարան մըն ալ ունի այսպէս .

" Թուին ՌՄԽԶ (1797) յունիս Ժ յաւուրն հինգշաբթի եղև նոր սկսեալ մահ 'ի քաղաքն Սալնայ ձորոյ որ մականուանեալ Բաղիշ կոչիմք ծնեալ և սնեալ 'ի վանս սուրբ Յովհաննու որ մականուանեալ ամրոց յորջորջի . սա անդրանիկ գոլով 'ի մէջ քաղաքին, և բարձր քան զերկուս վանս որք են 'ի գաւառի Կրթարան և Վարժարան, այս մին միայն գտանի շինեալ ձեռամբ Բաղի քաջ րաբունապետի որ և եգիտ սա զարհեստն արտաքնոց ։ Եւ որք հանդիպիք սմա մատենիս ևն ” ։ Այս խօսքիս առաջին հատուածը՝ որ մահ սկսաւ ըսելով կ'սկսի, ետքի խօսքերուն հետ կապակցութիւն մը չունենալուն համար կրնամք կասկած ընելու թէ այս ալ մէկ ուրիշ յիշատակարանի

մը կտոր է. որուն նախընթաց կէսը վերջացեալ պակաս թուղթին վրայ գրուած և անոր հետ կորսուած ըլլայ: Ասկէց ետքը մէկ ուրիշ յիշատակարան մըն ալ կայ առանց թուականի է այս:

» Ես 'ի յայսմ ժամանակի 'ի յաջորդութեան սանս Տէր Գրիգոր արքեպիսկոպոսս և հոգեւոր ծնողն իմ Գրիգոր վարդապետն այլ ես լուսաւորեաց զսոսա . . . ձեռամբ մեղսամած Վարդանիս ». որ է յիշատակարանը գրողը:

Բաղիշու Ամրտոլու վանքը յիշելէն զատ յիշատակարանը երկու վանք ալ կը յիշէ առանց անուն դնելու. որուն վրայ յիշատակարաններուն հաւաքողը այս ծանօթութիւնս կու տայ:

» Երեւի ակնարկել յերկս վանս Բաղիշու, որք են Գոմաց վանք, խնդրակատար Սուրբ Աստուածածնի վանք և Արեխու վանք. այլ Ամրտոլու վանք եպիսկոպոսանիստ. և 'ի տաճարի առաջի բեմին են կրկին գերեզմանք, յորոց վերայ միշտ զգայք և զցերեկ կանթեղ վառի. և ասացին լինել մին մեծին Ներսէսի և միւսն մեծին Վարդանայ: Այս վանք լեալ է բազում ժամանակ վարժարան որպէս և աւանդեն. Աբրահամ կաթուղիկոս Թէքիրտաղցի անուանեալ յաղագս բազում ժամանակս անդ առաջնորդ կալոյ ('ի Թէքիրտաղ). Յովհաննէս պատրիարք Կոստանդնուպոլսոյ և Գրիգոր Շղթայակիր պատրիարք Երուսաղէմի, են 'ի նոյն վանս ժամանակակից ուսումնակից աշակերտք այնր մեծին Վարդանայ:

» Զորոց այսպէս պատմեաց մեզ այժմեան առաջնորդ վանուցն Մկրտիչ եպիսկոպոս, թէ երեքին սոքա դեռ 'ի մատաղ տիս յարհեստի քերականութեան պարապեալ, յառանձին կալն իւրեանց 'ի սենեկին Աբրահամ պնդէ թէ ես յԷջմիածին կամիմ կաթուղիկոս լինել: Յովհաննէս ասէ թէ և ես 'ի Կոստանդնուպօլիս պատրիարք լինիմ. Գրիգոր ասէ թէ և ես ինքս յԵրուսաղէմ կամիմ լինել պատրիարք:

» Մեծն Վարդան վարժապետ նոցա ըստ գուշակաւոր հայրութեան երբեմն երբեմն սովորեալ է կալ 'ի ծածուկ դէտակն շարժմանց նոցա և բանից. այսմ լուր գտանի կալուն արտաքոյ դրանն. խկոյն մտանէ 'ի ներքս և հարցանէ և կրկին տայ խօսել նոցա. և ահա ձեռն կարկառեալ օրհնէ զմի մի 'ի նոցանէ՝ յանձնարարեալ 'ի շնորհս տեառն յաջողել զխնձս նոցա 'ի դէպ ժամու. որպէս և արդեամբք վճարեալ է. և երեքին իսկ արք փառաւորք գտան յաղգիս »:

Համառօտ տեսութիւն Յովհաննու աւետարանին Տ. Ստեփաննոսի սիւնեաց եպիսկոպոսի: Գիրք փոքրադիր, բոլորագիր և ընտիր, անպակաս. ամենը տասն թերթ թուղթ. որ սրբոյն Յովհաննու աւետարանին քանի մը խօսքերուն վրայ բացատրութիւն է: Վերջը նոր խմբագիր մը կը դնէ. «Համառօտ տեսութիւն Յովհաննու աւետարանին». և Նանա ասորկաւագին Յովհաննու մեկնութենէն հինգ թուղթ հատուած մը դնելէն ետքը վերջին յորդորակը այս խօսքովս կը վերջացընէ. «Ո՛վ դիտականդ խոհեմագոյնք և վասմք առ բանին տեսութիւնք բաղձացողք խկրդբանն և կարօտ մնացողք առ վաղճանն զուգակից ձերում տենչանաց և զիմս վարկչիք թախանձանս: Այլ այսմ ըղձութեան անձրպէս տարամեկնումն է անմարմնոյն 'ի մարմին . . . »:

Ասկէց ետքը նոյն գրով զատ խորագիր մը. «Մեկնութիւն յայտնութեան Յովհաննու աւետարանչին». և սրբոյն Ներսէսի Լամբրոնացւոյ յիշատակարանէն ետքը այս յաւելուածս կայ. «Դարձեալ յիշեսջիք 'ի Քրիստոս և զարժանեալ մեղաներկ ոգիս զնուաստս Յօհաննէս երզնկայեցի սպասաւոր բանի, որ հաւրեալ ցանկութեամբ սիրոյ 'ի փափագ սորին գրեցի իմով իսկ տխեղծ մատամբըս 'ի մխիթարութիւն վշտացնեալ հոգւոյ իմոյ և ամենայն նախանեաց փոխեցելոց 'ի Քրիստոս արեան մերձաւորաց և համօրէն ամենայն երախտաւորաց հոգեւորաց և մարմնաւորաց. զի և դուք յիշեսջիք 'ի Քրիստոսէ Աստուծոյ յաւսոյն մերոյ օրհնելոյն յաւիտեանս: Գրեցաւ 'ի թիւ, ՉԾԵ. ի Թ մարտի ամսոյ »: Հիներուն մէջ սովորութիւն չըլլալով մակակէտ գործածել ի նախդիրներուն վրայ, և թուական համառօտագրութիւններուն ալ առաջին գիրը ձայնաւոր կամ բաղաձայն ըլլալը չերեւելուն համար վրան գրուելու ի և յ նախդիրներու խափր չի բանեցընելով, ամսոյն թիւը չհասկցուիր թէ 'ի 9, կամ 29 ըսել է: Հայոց ՉԾԵ թուականը՝ Քրիստոսի 1306 թուին կ'իյնայ: Սրբոյն Ներսէսի շնորհալւոյ սկսած Մեկնութիւնը լըրացընող Յովհաննէս երզնկայն. որ ծործորեցի և Պլուզ ալ կ'ըսուի, կենդանի էր մինչեւ հայոց ՉՀ թուականը, որ է Քրիստոսի 1321. և այն ժամանակը լատիներէնէն հայերէնի թարգմանած է Թովմայի ագուինացւոյ եօթըն խորհրդոց գիրքը: Ժամանակը խիստ յարմար կու գայ ըսելու թէ այս երանելւոյն ձեռքին գիրն է յիշեալ մեկնութիւնը: Բայց հեղինակը չեմք կրնար որոշակի գուշակել թէ ով է. քանի մը հատ Ստեփաննոս սիւնեցի կան. որոց առաջինն է մեր երանաշնորհ թարգմանչաց աշակերտը, Ե. դարուն մէջ: Երկրորդն է ութերորդ դարուն մէջ, որ սրբոյն Դիոնէսիոսի արիսպագացւոյ և Գրիգորի Նիւսացւոյ և Կիւրղի Աղեքսանդրացւոյ գիրքերը թարգմանեց. և այս երկուքին գործերը իրար կը շփոթեն. բայց երկուքին համար ալ տեղեկութիւն չունիմք թէ Յովհաննու Աւետարանին վրայ բան գրած ըլլան: Երրորդն է ԺԲ. դարուն մէջ, որ սրբոյն Ներսէսի Լամբրոնացւոյ ժամանակը գումարուած Հռոմկլայի ազգային ժողովոյն մէջ ստորագրութիւն ունի. հայոց ՈԻԸ թուին. որ է Քրիստոսի 1179 թիւը: Ասոր վրայօք աւելի տեղեկութիւն մը չունիմք: Չորրորդն է ԺԳ. և ԺԴ. դարերուն մէջ. այսինքն՝ նոյն իսկ երանելւոյն Յովհաննու երզնկայւոյ ժամանակը. որ մեռաւ հայոց ՊԾԳ և Քրիստոսի 1404 թուին. այսինքն՝ վերյիշեալ գրքին գրութենէն երկու տարի առաջ: Այս Ստեփաննոս սիւնեցին մէկ երկու կտոր գրուածք ունի, որ են շարական և տաղաչափ ոտք մը, որ տպուած են. ուրիշ ինչ գիրք շինած ըլլալը չեմք գիտեր: Կարելի է որ այս Յովհաննու մեկնութիւնը աւելի աղէկ կրնան գտնել, շարականին ոճոյն և շարագրութեանը հետ բաղդատելով:

Վերջգրեալ յիշատակարանէն ետքը այս ոտանաւորս ալ կայ:

Ո՛վ վեհանձինք և պանծալի. միշտ ձեռնարկողք գործոց բարի.
Յորժամ յառեալ հանդիպիք այսմ տառի, յիշման արարէք զիս արժանի.
Ի Քրիստոս գթած փրկիչ ամենի, և միշտ առատն 'ի տուրս բարի.
Մխիթարիչ խնդրող բանի, զվերջին տայցող գրոյս հրաշալի.
Զփծուն տառապեալս և ողորմելի, զծոյլ յամառեալս և հեղգալի.
Զտարտամեալս մեղօք 'ի լի, զկարօտ աղօթից գործոց բարի.
Ընթերցողիս ձերոյդ շնորհի կարկառ ձեռօք ցանկ բաղձալի.
Զի արժանաւոր հետեւողքդ, ձեր ինչ շնորհէք դուք պողալի.
Ո՞ կամիք և խնդրէք սիրով 'ի լի, զայն ստացեալ ցեղ ձեզ փրկիչն ամենի »:

Յայտնապէս այս ոտանաւորը Յովհան երզնկացւոյն ալ չէ. որուն պատուական գրիչը յայտնի է սուրբ Լուսաւորչի վրայ ըրած ներբողեանէն և ուրիշ ամենայն շարականներէն և ուրիշ գործերէն. ոտանաւորներուն օրինակ ունիմք «Տաղաչափութիւն երկնային մարմնոց» գիրքը: Այս ոտանաւորը անկիրթ և անվարժ մէկու մը գործ է, որ գրչին եկածը գրելու համար թղթին վրայ պարապ տեղ գտեր է. և թէ որ խօսքերուն մէջէն գուշակել օրինաւոր է նէ՝ աս որ հեղինակին անունը Մխիթար կը կարծուի, ոտանաւորին սա տողերէն առնելով. «Մխիթարիչ խնդրող բանի, զվերջին տայցող գրոյս հրաշալի »:

ՆՈՒԷՐ

ԱՆՄԱՀ ՅԻՇԱՏԱԿԱՑ

ԶՕՆԵԼ

ՅՈԳԵՋԵՐՄ ԽԱՆԴԻՑ

ՊԵՐՃԱՊԱՏԻՒ ԵՒ ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐ ԱԶԳԱՊԵՏԻ

ՎՍԵՄԱՇՈՒՔ ՄԿՐՏԻՉ ՎԵՀ ԱՄԻՐԱՅԻ

ՃԵԶԱՅԻՐԼԵԱՆ

Աշտապայծառ յայն 'ի դաշտ պարադրութ Մուզայից
Գօղեմնիայդ աշխոյժ ոգի բանաստեղծից տաս աւիւն
Կիթառդ անկեալ զի կաս տխուր խորս նսեմ 'ի մայրից
Ո՛ն ալցիր 'ի թեւ թեթեւ յեթեր 'ի տես զուարթուն:
Խմից զուարթ առջիր Մուզայդ դեր քան ոգիդ մահացուաց
Երփնակամար փանդռան ոսկի երգել զվին տանաղեան
Տոհմականիս պերճ և վսեմ յարթնութիւն լուրջ շուք փառաց
Փայլեալ 'ի տան հայկեան սերմին լուսահրաշեակ ջահ մհայս:
Ի տես անմահ սիրազուարթ վեհ մենագործ դիւցազնոյս
Երփն երփն փայլիւն արփւոյն ոսկեճաճանչ ներկանի.
Զքնաղազարդ նաւըն 'ի սէր նշոյլ բոցոյ յուսման լոյս
Աթենական պարգեւ փառաց ձեռն 'ի ձեռն 'ի հոգի
Վսեմ պաշտպան ասպարիզի ուսումնատենչ մանկանց
Քան մեկենաս 'ի ձիրս յաւերժ 'ի խրախոյս դիւցազանց.
Երամ երամ որդեգրեալ 'ի համազգեաց միշտ համբուն
Ամբիծ 'ի վարս վսեմ 'ի խոհ պերճ և բոցբոց 'ի հանճար:
Բունն ընդ երկայն պոլիդոնեան 'ի մուսս արփւոյն ընծայէ
Անդ տանձնել զոսկի խնձորն ընդ յաղթանակ ձիթենեաց.
Ամենաբոյր և բիւրարուեստ Հռոմսլեան 'ի սեւէ
Գալ 'ի նուէր յաւերժական նախանձելի հայրենեաց:
Մեղուակն աչկունս քան զարուեստակ յածէ առատ յանտերունջսն
Ջուարթածաղ յառնեն 'ի դէմս մանրիկ ծաղու ելեւէջ
Ի սիրտ աւիւն հեղեալ զեղեալ գորով և գութ սրտառուչ
Ընդ խինդ և սէր ձեռս կարկառէ տածել 'ի վայր փափկամէջ:
Խնայողիչ յարբումն տայ զուղխս սիրոյ փափկութեան
Մանուածաւալ թեկն 'ի թեկին թփինախիտ վտակաց.
Արդ հնչի սէր արդ արձակն միշտ դայլայլիկ օրհնութեան
Յորոց աչք են միապաղաղ 'ի գագաթունս իւր իւրեանց:
Յաւէտ ապա շրթնաշօշափ մաղթէ լեզու դասք մանկանցս
Եռապիմակն Աստուածութեան նախախնամող աշխարհի
Ի ծոց ազգիս փայլել զուարթ ազգասիրիս աննախանձ
Եւ քաղցրանալ նմա ամբաւ վսեմ խորհուրդ իւ ր սրտի

Յաշակերտաց
Սուրբ Փրկչեան Վարժարանի Դպրեաց
Լեւոն Սուքեան Կ. Պոլսեցեան:

ԱՐՏԱՔԻՆ

Չայի խորտակութիւն: Չինաստանի ընտիր չայը Ինկիլիզ վաճառականները կ'առնեն և բոլոր Եւրոպա գրեթէ մինակ անոնց ձեռօքը կը տարածի: Լոնտոնյի վաճառականաց ժողովարանէն (պօռսայէն) մօտ տեղերս շրջաբերական մը ելաւ. որ կը ծանուցանէ թէ Ճէրսէյ կղզին (Ինկիլթէռայի առաջ) չայ խարդախելու համար յատուկ գործարան մը կայ եղեր. որուն տէրերը քաղաքին խանութները կամ վաճառանոցները որքան գէշ աւրուած և չի ծախուելու չայ կայ նէ կը ժողվեն. եփուելէն ետքը նետուածներն ալ կ'առնեն լօքանտաներէն. կը տանին Ճէրսէյ կղզին բուսած մէկ մանաւոր ծառի մը կեղեւներու հետ կը խառնեն. և աղէկ չայի պէս կը ծախեն: Այս խարդախութիւնը այնքան բանեցուցեր են որ՝ Ճէրսէյ կղզին ծառերուն վրայ տերեւ չեն թողուցեր. և կարծեմ ասկէց իմացուած է խարդախութիւնին:

ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉ
ԼՐԱԳՐԻՍ
Պրուսացի Յովհաննէս
Չամուռճեանց:

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ
Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՄԻՒՀԵՆՏԻՍԵԱՆ
Ի ՎԷԶԻՐ ԽԱՆՆ